

Din rätt till vård och omsorg

En vägvisare för äldre

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen.
Vid citat ska källan uppges. För att återge bilder, fotografier
och illustrationer krävs upphovsmannens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats.
Publikationen kan också tas fram i alternativt format på begäran.
Frågor om alternativa format skickas till alternativaformat@socialstyrelsen.se

ISBN 978-91-7555-377-1
Artikelnr 2016-5-5

Tryck Edita Bobergs AB, Falun, september 2016
Foto omslag och sid. 9 Marcus Lundstedt, Scandinav Bildbyrå, sid. 5 och 19 Matton,
sid. 27 Bildarkivet, Andreas Hillerborg, sid. 34 Bildarkivet, Calle bredberg

Personerna på bilderna har ingen koppling till innehållet

Innehåll

Vem kan få hjälp?.....	3
Vad kan man få hjälp med?.....	7
Vart ska man vända sig?	17
Patientsäkerhet och delaktighet.....	21
Hur mycket kostar det?	29
Om du inte är nöjd.....	33
Ordlista	38
Några viktiga lagar	43
Telefonnummer & länkar	46

Vem kan få hjälp?

Ditt hjälpbehov avgör

Hälso- och sjukvården och socialtjänstens äldreomsorg är delar av den svenska välfärden. De regleras av lagar som ställer den enskildes behov av vård och omsorg i centrum. Hälso- och sjukvårdslagen talar om vård på lika villkor för hela befolkningen. Den som har störst behov av sjukvård ska få företräde till vården. Socialtjänstlagen ger dig rätt till bistånd i form av hemtjänst, bostad i ett så kallat äldreboende (i lagen kallas det särskilt boende) eller annan hjälp och stöd som du kan behöva och som du inte kan få på annat sätt.

Vem kan få service och omsorg?

Alla som anser sig behöva service och omsorg har rätt att ansöka om bistånd enligt socialtjänstlagen. För att få reda på om du har rätt till hemtjänst eller annat bistånd måste du ansöka hos kommunens socialtjänst. Kommunen är skyldig att utreda alla ansökningar. Vanligen tar en biståndshandläggare hand om ditt ärende. Om handläggaren kommer fram till att du inte har rätt till den hjälp du ansökt om, har du rätt att få ett beslut som du kan överklaga till domstol (läs mer om hur du söker bistånd på sid. 33).

När du träffar en biståndshandläggare och har svårt att prata svenska eller kommunicerar med teckenspråk kan du begära att få stöd av en tolk.

I vissa områden i Sverige, så kallade förvaltningsområden, har de nationella minoritetsspråken samiska, finska och meänkieli en särställning. Detta med stöd av lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Om du pratar samiska, finska eller meänkieli och bor i ett förvaltningsområde har du rätt att ta kontakt med myndigheter muntligen och skriftligen på ditt minoritetsspråk. Även utanför förvaltningsområdet ska du kunna använda ditt språk om myndigheterna har personal som kan dessa språk.

Rätten till bistånd

I 4 kap. 1 § socialtjänstlagen står det:

”Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt.”

Frivillighet är en grundregel

Anhöriga eller personal kan anmäla att du behöver hjälp. Då ska kommunen göra en så kallad förhandsbedömning. Det innebär att kommunen kontaktar dig och frågar om du vill ha någon hjälp. Du har alltid rätt att tacka nej.

Uppgifter om dig skyddas av sekretess

Uppgifter om dina personliga förhållanden skyddas av bestämmelser om tystnadsplikt och sekretess. De anteckningar som handläggaren gör i samband med biståndsbedömningen och genomförandet av de hjälpinsatser som du har beviljats, är skyddade. Det betyder att de varken får läsas eller lämnas

ut till någon obehörig utan ditt samtycke. Däremot har du själv rätt att läsa och kopiera anteckningarna.

Olika utförare men gemensamma regler

Det är bara kommunen som får utreda och fatta beslut om bistånd. Att utföra biståndet får däremot flera andra göra.

Enskilda företag, kooperativ och stiftelser får alltså bedriva omsorg på uppdrag av kommunen. Landstinget och kommunen har huvudansvaret för hälso- och sjukvården. Den kan också utföras av privata vårdgivare, det vill säga enskilda företag, kooperativ och stiftelser. Oavsett vem som bedriver vård och omsorg gäller samma regler för bland annat sekretess, tystnadsplikt och tillsyn.

Ordförklaringar

Bistånd – hjälp enligt socialtjänstlagen, till exempel hemtjänst, bostad i äldreboende, deltagande i dagverksamhet.

Socialtjänst – samlingsnamn för den sociala verksamhet som kommunerna är skyldiga att bedriva, till exempel äldreomsorg, stöd till missbrukare, stöd och service till personer med funktionsnedsättning och individ- och familjeomsorg. Denna verksamhet regleras bl.a. av socialtjänstlagen (SoL) och kommunerna har det yttersta ansvaret.

Hälso- och sjukvård – Kommunernas och landstingens hälso- och sjukvårdsansvar regleras av hälso- och sjukvårdslagen (HSL). Kommunerna och landstingen har ett ansvar för att se till att hälso- och sjukvården uppfyller kraven på god vård. De ska också erbjuda rehabilitering, habilitering och hjälpmedel till äldre och personer med funktionsnedsättning samt förebygga ohälsa. Patientlagen, som trädde i kraft 2015, stärker bland annat patientens möjlighet att få information och välja offentlig finansierad primärvård.

Vad kan man få hjälp med?

Vilken slags hjälp du kan få beror på vilka behov du har. Du har rätt att ansöka om vad du vill, även om den hjälp du vill ha inte nämns i de kommunala riktlinjerna där du bor. Om du vill överklaga, är det ytterst domstolarna som avgör vilken slags hjälp du har rätt till (läs mer om att söka bistånd på sid. 33). Den hjälp du har rätt att få ska stärka dina möjligheter att bo kvar i din bostad eller att på andra sätt leva ett självständigt liv. Lagen talar om att kommunernas bistånd ska ”utformas och genomföras tillsammans med den enskilde”. Du har alltså rätt att framföra dina synpunkter på hur du vill ha det och bli lyssnad på. Hemtjänsten underlättar vardagen för dig Om du behöver hjälp med hushållsarbetet eller med personlig omvårdnad kan du ansöka om hemtjänst. Hemtjänst kan du få både i ordinärt boende och på ett äldreboende. Till hemtjänstens uppgifter hör städning, inköp och andra hushållssysslor. Hemtjänstpersonalen kan även följa med dig på promenader eller sociala aktiviteter. De kan hjälpa dig med olika omvårdnadsuppgifter, till exempel personlig omvårdnad som morgontoalett och matning. Hemtjänsten har kvälls- och nattpatruller så du kan få tillsyn och hjälp dygnet runt.

Tryggare med trygghetslarm

Med trygghetslarm når du personal dygnet runt, något som kan kännas tryggt både för dig och för dina anhöriga. Trygghetslarmet installeras i din bostad och kopplas till telefonen. Har du fått ett larm installerat är det viktigt att du alltid meddelar larmcentralen om du byter operatör eller byter till bredbandstelefo

Flytta till ett äldreboende (särskilt boende)

Om du behöver mer omfattande vård och omsorg kan du ansöka om att få flytta till ett äldreboende, ett så kallat särskilt boende, som det står i socialtjänstlagen.

Även i ett äldreboende kan du få hjälp av hemtjänsten med det du behöver i vardagen och oftast finns där en sjuksköterska och annan vårdpersonal som är tillgänglig dygnet runt. Många äldreboenden har en omvårdnadsansvarig sjuksköterska och en fast läkarkontakt för de boende, men den som vill har rätt att behålla sin egen läkare.

Även om du bor i ett äldreboende är det ditt eget hem och personalen ska respektera ditt privatliv. Här är det du som bestämmer när någon ska hälsa på.

Ett äldreboende eller särskilt boende kan också kallas gruppboende, sjukhem eller vård- och omsorgsboende. Många kommuner kallar alla dessa former av boende för äldreboende. Oavsett vad boendet kallas ska vården och servicen i det särskilda boendet vara anpassade till dina behov av trygghet, gemenskap och självbestämmande.

Olika boenden

Särskilt boende för äldre (äldreboende) =
bistånd enligt socialtjänstlagen

Trygghetsboende = boende på öppna marknaden
med mycket begränsad tillgång till personal

Seniorboende, 55+ boende = boende på öppna
marknaden som är inriktat på äldre

Garanti för par att bo tillsammans

Äldre par som levt ihop länge ska inte behöva flytta isär bara för att en av dem börjar behöva mer vård och omsorg. Det handlar om att garantera livskvalitet och trygghet för de par som vill fortsätta att leva tillsammans. Den som beviljas bostad i ett äldreboende har rätt att bo ihop med sin make eller sambo. Detta kallas parbogaranti. Förutsättningen är att paret har bott ihop en längre tid eller, om den ena parten redan bor i ett äldreboende, att paret dessförinnan har bott ihop en längre tid.

Det är bara den som behöver ett äldreboende som ska stå som sökande till boendet, även om han eller hon vill ha med sig sin partner.

Även äldre par där båda har beviljats bostad i ett äldreboende har rätt att bo tillsammans. Detta förutsätter att paret vill fortsätta leva tillsammans.

Du har rätt att ansöka om bistånd

Kommunens biståndshandläggare kan informera om vilken hjälp som finns att få där du bor. Du kan alltid ansöka om den hjälp du tycker att du behöver.

Av 4 kap. 1 § i socialtjänstlagen (SoL) följer att man har rätt att ansöka om bistånd oavsett vad som står i de kommunala riktlinjerna.

Stöd till grupper med särskilda behov

Kommunens stöd till äldre kan vara riktat till grupper som har särskilda behov. Syftet med gruppboenden kan ofta vara att de

boende ska känna trygghet och gemenskap och samvaron står därför i centrum.

Dagverksamheter för personer med demenssjukdomar inriktar sig ofta mot aktiviteter som deltagarna känner är betydelsefulla för att kunna ha en meningsfull tillvaro. Det kan till exempel vara musik och sång, trädgårdsarbete eller samtal. Även här spelar samvaron med personer i samma situation en stor roll. Andra dagverksamheter lägger till exempel tonvikten på fysisk träning och rehabilitering och vänder sig till personer som drabbats av exempelvis benbrott eller stroke.

Äldreomsorg med personal som talar minoritetsspråk

Sveriges nationella minoriter är judar, romer, samer, sverige-finnska och tornedalingar. Jiddisch, romani chib, samiska, finska och meänkieli är nationella minoritetsspråk.

Som nationell minoritet har man vissa särskilda rättigheter kopplade till språket. Dessa rättigheter anges i lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

Syftet med lagen är att skydda minoritetsspråken och att minoriteter ska kunna bibehålla och utveckla sin kultur. Kommuner och myndigheter i Sverige har en skyldighet att informera om lagen och dess rättigheter.

I vissa områden i Sverige, så kallade förvaltningsområden, har samiska, finska och meänkieli en särställning. Om du pratar samiska, finska eller meänkieli och bor i ett förvaltningsområde har du rätt att ta kontakt med myndigheter muntligen och skriftligen på ditt minoritetsspråk. Även utanför förvaltningsområdet ska du kunna använda ditt språk om myndigheterna har personal som kan dessa språk.

Lagen säger att om du begär det ska du kunna få hela eller delar av äldreomsorgen av personal som pratar samiska, meänkieli eller finska. Även om du bor i en kommun som inte ingår i förvaltningsområdet har du rätt till äldreomsorg på ditt språk om det finns personal som behärskar språket. Vilka kommuner som är förvaltningsområden hittar man på hemsidan minoritet.se som drivs av sametinget.

Vänd dig till din kommun om du vill veta vilka regler som gäller för att få äldreomsorg på ditt språk.

Har du ett annat hemspråk än svenska eller något av minoritetsspråken? I en del kommuner kan det finnas äldreomsorg som utförs av personal som talar ditt hemspråk. Tala med en biståndshandläggare!

Tolkning till andra språk

När socialtjänsten ska ge dig individanpassad information ska personalen ta hänsyn till bland annat vilken kulturell och språklig bakgrund du har. Det innebär att personalen, om det behövs, bör använda tolk när de informerar.

Även om ingen frågar dig, så kan du själv begära att få en tolk om du behöver en sådan. Då vänder du dig till kommunen, som har ansvar för tolkar. Även om du har en anhörig som kan tolka, rekommenderas du ändå att använda en officiell tolk som kommunen ordnar med.

Kulturella skillnader och skillnader i värderingar mellan personer från olika länder gör att det i en del situationer kan vara bra att ha någon oberoende som tolkar.

Du har rätt att behandlas värdigt

Sedan den 1 januari 2011 finns en nationell värdegrund inom socialtjänstens omsorg om äldre. Med värdegrund menas de

etiska värden och normer som ska vara själva grunden för arbetet inom äldreomsorgen. Du ska få stöd och hjälp på ett värdigt sätt och du ska kunna känna välbefinnande. Så långt det är möjligt ska du kunna välja när och hur du ska få stöd, hjälp och service.

Allt fler kommuner har börjat använda sig av lokala värdighetsgarantier. Garantierna ser olika ut i olika kommuner men syftet är detsamma: Värdighetsgarantierna ska tydliggöra för dig hur äldreomsorgen tar hänsyn till och värnar om ditt privatliv, din kroppsliga integritet, din rätt till självbestämmande och delaktighet med mera.

Din kommuns lokala värdighetsgarantier ska ses som försäkringar eller löften till dig. En värdighetsgaranti måste innehålla ett löfte utöver vad man har rätt till enligt lag eller redan har beviljats. Om äldreomsorgen inte håller vad den lovar kan du klaga. Vänd dig till din kommun för att få veta vilka lokala värdighetsgarantier som gäller. Observera att kommunerna inte måste ha egna värdighetsgarantier.

Kommunen är skyldig att ge stöd till anhöriga

Kommunen är skyldig att stödja anhöriga. Hemtjänsten är ofta till nytta för den som vårdar en anhörig i hemmet. Om du vårdar en anhörig kan du söka bistånd för din egen del. Du har rätt att få ett beslut som säger om du beviljats bistånd eller inte. Du har också rätt att överklaga kommunens beslut.

Det finns oftast avlösarservice i hemmet och dagverksamheter för personer med demenssjukdomar. Annat stöd är mer direkt riktat till anhöriga, till exempel samtalsgrupper, utbildning och stödkontakt med handläggare.

I vissa kommuner kan den äldre få ekonomiskt stöd när en anhörig sköter omvårdnaden. Det kallas ofta hemvårdsbidrag.

Anhörig- och patientföreningar erbjuder ofta utbildningar om bland annat den sjukdom som personen som du vårdar har. Utbildningarna ger också tillfälle att träffa andra som vårdar sina anhöriga.

Hjälpmedel och bostadsanpassning

Om du har en funktionsnedsättning kan du behöva hjälpmedel som underlättar ditt dagliga liv och gör att du känner dig säkrare. Hjälpmedel och annat stöd kan också behövas som en del i din behandling eller rehabilitering. Exempel på hjälpmedel som du kan få genom en arbetsterapeut är rullstol, rollator och strumppådragare. En del hjälpmedel är gratis men andra får du betala för. Vissa hjälpmedel kan du låna och andra får du hyra. Det är ofta läkare, arbetsterapeuter, distriktssköterskor, sjukgymnaster och logopedier som skriver ut hjälpmedel.

Bostadsanpassning kan underlätta för dig i din bostad och göra det säkrare att vistas och leva där. Vanliga åtgärder är att ta bort trösklar så att man lättare tar sig fram med rollator eller rullstol. Bostadsanpassning kan också handla om större ingrepp, som att installera en hiss eller bygga om toalett och badrum. Vänd dig till kommunen för mer information.

Personlig assistans

Personlig assistans kan du få om du omfattas av lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). I de flesta fall beviljas ersättning till personlig assistans av Försäkringskassan enligt socialförsäkringsbalken. Om du har haft personlig assistans före 65 års ålder får du behålla den livet ut om det behövs, men du kan inte få fler assistenttimmar efter att du fyllt 65 år. Man kan inte söka personlig assistans efter 65 års ålder.

Färdtjänst istället för buss

Färdtjänst är en tjänst för den som på grund av funktionsnedsättning inte kan ta bussen eller andra kollektiva färdmedel. Den som använder rullstol kan åka särskilt anpassade minibussar. Transportföretag kör färdtjänstturer på uppdrag av kommunen. Man betalar för resorna och man har oftast rätt till ett begränsat antal resor. Genom Riksfärdtjänst finns det möjlighet att göra längre resor inom Sverige. Mer information kan du få i din kommun, din region eller ditt landsting.

God man och förvaltare

Om du är sjuk eller av något annat skäl inte längre kan sköta din privatekonomi eller tillvarata dina rättigheter inom vård och omsorg, kan du få hjälp av en god man. Den gode mannen (som även kan vara en kvinna) ansvarar för att dina räkningar betalas och kan ge stöd vid biståndsbedömningar och i andra sammanhang.

Om du har beviljats en god man har du ändå samma rätt som tidigare till självbestämmande.

Om du är sjuk eller av något annat skäl inte kan ta hand om dig själv eller din egendom kan du få hjälp av en förvaltare. En förvaltare har mer långtgående befogenheter än en god man. En förvaltare bestämmer själv över din egendom och företräder dig i allt som ingår i uppdraget.

Gode män och förvaltare ska alltid handla på det sätt som är till mest nytta för dem som de arbetar för. Har du en god man eller en förvaltare ska han eller hon alltid fråga dig vad du tycker i viktiga frågor. Om det inte är möjligt kan den gode mannen eller förvaltaren vända sig till din make eller sambo.

Har du frågor om god man och förvaltare ska du vända dig till överförmyndaren i din kommun. Det är tingsrätten som fattar

beslut om att en person ska få en god man eller en förvaltare. Överförmyndaren övervakar att gode män och förvaltare fullgör sina skyldigheter.

Servicejänster som inte kräver behovsprövning

Enligt lagen om vissa kommunala befogenheter får en kommun erbjuda vissa servicejänster till personer som är 67 år eller äldre (eller en annan ålder som kommunen har bestämt) utan att någon särskild behovsprövning krävs. Personlig omvårdnad kan däremot inte ges enligt denna lag.

Det är kommunen som bestämmer vilka servicejänster som ska erbjudas och i vilken utsträckning de ska erbjudas. Kommunen bestämmer också vilka avgifter som ska tas ut. När det gäller servicejänster har kommunen ingen skyldighet att dokumentera eftersom det inte är fråga om biståndsinsatser. Det går inte heller att överklaga beslut om servicejänster.

Ett exempel på en servicejänst är en så kallad fixartjänst. Det är en tjänst som hjälper äldre med praktiska saker, till exempel att byta lysrör och hänga upp gardiner. Tjänsten kan vara kostnadsfri eller ha en mindre kostnad.

Hushållsnära tjänster med skattereduktion

Du kan själv välja att använda hushållsnära tjänster med skattereduktion. Du som äldre eller är ett vuxet barn till en äldre person kan köpa hushållstjänster direkt hos ett privat företag. Företaget begär sedan skattereduktion för den kostnaden. Exempel på sådana tjänster är städning, fönsterputsning, tvätt och snöskottning. Det kan också vara hjälp med personlig hygien och på- och avklädning.

De hushållsnära tjänsterna hör inte till socialtjänstens område. Skatteverket har mer information om detta.

Vart ska man vända sig?

Kommunen prövar din ansökan Hemtjänst, bostad i äldreboende och annan äldreomsorg kan du ansöka om i din kommun. Be att få tala med en biståndshandläggare! Din läkare eller distriktssköterska kan också hjälpa dig att få kontakt med kommunen.

Om du ska åka på semester till en annan kommun ska din hemkommun ansvara för de stöd- och hjälpinsatser du behöver. Semesterkommunen eller den så kallade vistelsekommunen är skyldig att hjälpa din hemkommun med att utreda vilka insatser du behöver och att sedan utföra dem.

Om du vill flytta till en annan kommun ska du vända dig till den kommunen. Din ansökan ska bedömas på samma sätt som för dem som redan bor där permanent. Om du på grund av hög ålder, funktionsnedsättning eller allvarlig sjukdom har ett varaktigt behov av omfattande vård- eller omsorgsinsatser, kan du alltså ansöka om insatser i den kommun som du vill flytta till. Din ansökan om bistånd ska då bedömas på samma sätt som för dem som redan bor i kommunen.

Biståndshandläggaren utreder dina behov

Biståndshandläggarna arbetar på uppdrag av kommunen och beslutar om och i vilken omfattning du kan beviljas hjälp. Biståndshandläggare finns i alla kommuner men kallas ibland biståndsbedömare, hemtjänstassistent eller något annat.

Din ansökan om bistånd behöver inte vara skriftlig. Det räcker att du berättar för biståndshandläggaren vad du behöver hjälp

med. Boka tid för ett möte. Du kan ta med dig din maka, din make eller andra anhöriga om du vill. Det kan vara bra att ha någon med sig när man ska få mycket ny information. Om du har svårt att förstå svenska kan du be om att få en tolk.

Under mötet ska biståndshandläggaren ta reda på varför du söker hjälp, vilka sysslor du klarar av och vad du behöver hjälp med. Biståndshandläggaren ska informera dig om vilka insatser kommunen har att erbjuda.

Ibland kan det finnas flera möjliga sätt att få hjälp. Till exempel kan hemtjänst kombinerad med dagverksamhet vara ett alternativ till bostad i äldreboende. Biståndshandläggaren ska i största möjliga mån ta hänsyn till dina önskemål.

Valfrihet inom hemtjänsten

Vissa kommuner erbjuder valfrihet inom äldreomsorgen. Det innebär att du själv får välja vem som ska utföra de insatser som du har beviljats. Biståndshandläggaren ger dig information om vilka utförare som du kan välja emellan. Om du inte vill eller inte kan välja själv ska biståndshandläggaren hjälpa dig genom att erbjuda hjälp av den utförare som kommunen anlitar för personer som inte väljer själva.

Äldreguiden

I Äldreguiden kan du jämföra äldreboenden och hemtjänst i hela Sverige. Både kommunala, privata och ideella verksamheter finns med.

Besök Äldreguiden på www.socialstyrelsen.se/aldreguiden

Rättssäker bedömning

Du har rätt att ställa krav på ett gott bemötande och en rättssäker handläggning. Biståndshandläggaren ska vara noggrann, saklig, rättvis och ska bemöta dig med respekt. De anteckningar som biståndshandläggaren gör under utredningen har du rätt att ge synpunkter på innan biståndsbeslutet fattas. Beslutet ska alltid dokumenteras. Ett beslut kan vara tidsbegränsat eller gälla tills vidare.

Ett avslagsbeslut ska alltid vara skriftligt och det ska vara tydligt motiverat. Biståndshandläggaren ska informera dig om hur beslutet kan överklagas till domstol. Läs mer på sid. 34.

Kommunen beslutar om bistånd

Vänd dig till kommunens biståndshandläggare när du behöver hemtjänst eller annat bistånd av kommunen.

När du ansöker har du alltid rätt att få ett skriftligt beslut.

Avslagsbeslut ska alltid vara skriftliga.

Är du missnöjd med beslutet kan du överklaga till domstol.

Du kan ansöka om hjälp flera gånger

Om du anser att kommunen inte har beviljat dig tillräckligt med hjälp kan du ansöka om mer eller annan hjälp. Det finns ingen gräns för hur många gånger du kan söka bistånd. Grundregeln är att ett beslut om bistånd gäller tillsvidare eller till det datum som kommunen har bestämt. I undantagsfall kan kommunen ompröva beslutet om ditt behov av hjälp påtagligt förändrats.

Frivilligverksamhet är både komplement och alternativ

Vid sidan av kommunernas socialtjänst finns det i många kommuner frivilliga verksamheter. Kyrkor, Röda korset, anhörig- och pensionärsföreningar erbjuder utbildning, ledsagning, väntjänst, utflykter och andra sociala aktiviteter. Frivilligorganisationerna samarbetar ibland med socialtjänsten och kan fungera som ett komplement till socialtjänsten. De kan också vara ett alternativ för dig som inte önskar eller inte har rätt till hjälp av kommunen.

Patientsäkerhet och delaktighet

Inom primärvården har du rätt att gå till vilken vårdgivare du vill. Hälso- och sjukvården är skyldig att ge dig information som är anpassad för dig som individ. Du ska bland annat få information om ditt hälsotillstånd, de metoder som finns för aktuell undersökning och vård samt om möjliga behandlingar. Vård och behandlingar ska så långt som möjligt ”genomföras i samråd med patienten”. Du kan välja att avbryta eller avstå från föreslagna behandlingar.

Tolkning till andra språk

När hälso- och sjukvårdspersonalen ska ge dig individanpassad information ska personalen ta hänsyn till bland annat vilken kulturell och språklig bakgrund du har. Det innebär att personalen, om det behövs, ska använda tolk när de informerar.

Även om ingen frågar dig, så kan du själv begära att få en tolk om du behöver en sådan. Då vänder du dig till kommunen, som har ansvar för tolkar. Även om du har en anhörig som kan tolka, rekommenderas du ändå att använda en officiell tolk som landstinget eller kommunen ordnar med.

Kulturella skillnader och skillnader i värderingar mellan personer från olika länder gör att det i en del situationer kan vara bra att ha någon oberoende som tolkar.

Teckenspråkstolk och vardagstolkning

För personer som är döva från barndomen (barndomsdöva), dövblinda, vuxendöva och hörselskadade är landstingen skyldiga att erbjuda dem som är bosatta inom landstinget och stadigvarande vistas där, tolktjänst för så kallad vardagstolkning. I detta ingår bland annat sjukvårdsbesök.

SECOND OPINION (en andra bedömning)

I vissa fall har du rätt till en Second opinion, det vill säga en andra bedömning av en specialist, förutom den bedömning som din egen läkare har gjort.

Det kan gälla

- om du står inför svåra medicinska ställningstaganden
- om du har en livshotande eller särskilt allvarlig sjukdom
- om den medicinska behandlingen kan innebära särskilda risker för dig
- om ditt val har särskilt stor betydelse för din framtida livskvalitet
- om det inte står helt klart vilken behandling som är lämpligast i just ditt fall.

Observera: Rätten till en Second opinion gäller inte tandvården.

Din vård och behandling dokumenteras i en journal

Syftet med att föra en patientjournal är i första hand att bidra till en god och säker vård. Journalen ska bland annat innehålla uppgifter om vilken information du har fått och vilka beslut som har tagits om din vård och behandling. Om du inte skulle förstå något i journalen, så be att någon förklarar. Om du tycker att något i journalen är felaktigt eller inte helt stämmer, kan du påpeka det. Detta ska antecknas i journalen.

Du kan tala med den läkare eller sjuksköterska som ansvarat för anteckningen.

SAMMANHÅLLEN JOURNALFÖRING

Syftet med en sammanhållen journalföring är att hälso- och sjukvården ska få en mer samlad bild av dina vårdbehov för att ge dig bästa möjliga vård. För att din vård ska bli så säker som möjligt kan därför flera som deltar i vården behöva läsa i din journal. Vården av dig kan innefatta kontakter med olika delar av vården och med sammanhållen journalföring kan uppgifter i din journal överföras mellan olika verksamheter. Du slipper också att upprepa din vårdhistoria varje gång du träffar en ny vårdgivare. Uppgifter om din hälsa eller andra personliga förhållanden får som huvudregel inte lämnas ut till andra vårdgivare utan ditt godkännande. Om du ger ditt samtycke är det endast den personal som deltar i vården av dig som får ta del av uppgifterna i din journal.

En fast vårdkontakt

Du ska kunna känna dig trygg och säker och din hälso- och sjukvård ska vara så sammanhängande och samordnad som möjligt. Du har därför rätt att få en så kallad ”fast vårdkontakt” som kan hjälpa dig på olika sätt. Den fasta vårdkontakten kan till exempel samordna vårdens insatser och vara kontaktperson gentemot andra delar av hälso- och sjukvården. Den fasta vårdkontakten kan också hjälpa dig i kontakten med andra berörda myndigheter såsom socialtjänsten eller Försäkringskassan. En fast vårdkontakt kan vara någon bland hälso- och sjukvårdspersonalen, till exempel en läkare, sjuksköterska eller psykolog, eller en person med en mer administrativ funktion. En fast vårdkontakt utses när de som ansvarar för din vård anser att du behöver det, eller när du själv begär att få det.

Den fasta vårdkontakten spelar också en central roll när en patient har ett tillstånd som på grund av sjukdom eller skada medför fara för patientens liv. Den fasta vårdkontakten håller i kontakterna som rör den livsuppehållande behandlingen.

Hälso- och sjukvård i hemmet

Du kan få hjälp med vissa sjukvårdsinsatser i hemmet vid enskilda tillfällen eller för längre tid, så kallad hemsjukvård. Ansvarig för hemsjukvården är antingen landstinget eller kommunen. Personal på vårdcentralen eller din biståndshandläggare kan ge information om hur det är i din kommun. Din läkare eller distriktssköterska på vårdcentralen kan ge dig mer information om vilka möjligheter som finns för att utforma hemsjukvården utifrån dina behov. Flertalet kommuner har numera ansvaret för hemsjukvård i ordinärt boende.

För hemsjukvård i särskilt boende ansvarar alltid kommunen.

Munhälsobedömning och nödvändig tandvård

Om du har ett varaktigt behov av omfattande vård- och omsorgsinsatser har du rätt till en bedömning av din munhälsa. Landstinget erbjuder en kostnadsfri undersökning av tandläkare eller tandhygienist. I det särskilda tandvårdsstödet för äldre personer som behöver omfattande vård- och omsorgsinsatser ingår också erbjudande om nödvändig tandvård.

Avgifterna är desamma som vid besök inom hälso- och sjukvården. Högkostnadsskyddet gäller. Du har rätt till nödvändig tandvård även om du inte har genomgått en munhälsobedömning.

Rätt till läkemedelsgenomgång

Det är viktigt att dina läkemedel fungerar bra tillsammans och att du mår bra av dem. Genom en läkemedelsgenomgång kan man bättre bedöma ditt hälsotillstånd och effekterna av de läkemedel du tar. Man kan också bedöma risker med läkemedlen och eventuella biverkningar. En läkemedelsgenomgång ska göras minst en gång per år om du är 75 år eller äldre (oavsett om du bor i ordinärt boende eller på ett äldreboende) om du är ordinerad fem eller fler läkemedel eller om du misstänker eller vet att du har problem som beror på de läkemedel du tar.

Om du råkat ut för en vårdskada

Om du drabbas av en vårdskada ska vårdgivaren snarast informera dig om

- att det har inträffat en händelse som har medfört en vårdskada
- vad vårdgivaren tänker göra för att en liknande händelse inte ska inträffa igen

- att du kan anmäla klagomål till Inspektionen för Vård och Omsorg (IVO)
- att du kan begära ersättning från patientförsäkringen
- att det finns patientnämnder som har till uppgift att stödja och hjälpa patienter.

Vårdgivaren ska som regel också informera dig om att de gjort en anmälan till IVO av en händelse som medfört eller hade kunnat medföra en allvarlig vårdskada för dig (lex Maria). Du ska då också få möjlighet att beskriva din upplevelse av händelsen.

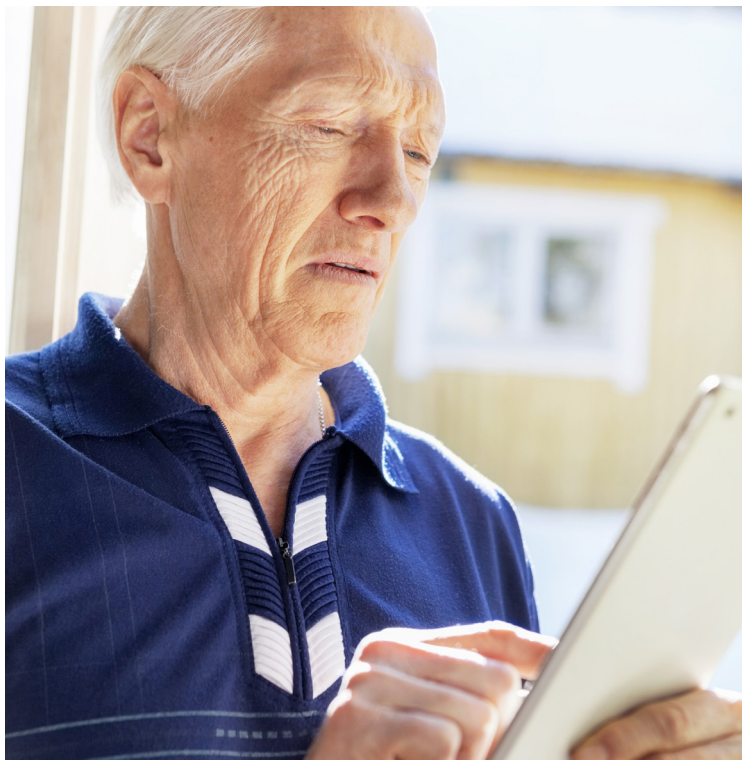
IVO ska granska om hälso- och sjukvården utrett händelsen tillräckligt och om man vidtagit lämpliga åtgärder för att förhindra att händelsen kan inträffa igen.

Om inte du själv kan ta emot informationen ska den ges till en närstående.

OM DU VILL KLAGA PÅ HÄLSO- OCH SJUKVÅRDEN

Patientsäkerhetslagen som trädde i kraft den 1 januari 2011 syftar till att vården ska bli säkrare. Om du blivit felbehandlad kan du göra en anmälan. Även anhöriga har rätt att klaga på vården. Klagomålen kan bidra till att vården blir bättre och säkrare för alla.

Inspektionen för Vård och omsorg (IVO) är tillsynsmyndighet för både hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Om du vill klaga på vården ska du vända dig till Inspektionen för Vård och omsorg (IVO).

VEM GÖR VAD I VÅRDEN OCH OMSORGEN?

Distriktsläkare/husläkare: Utreder, ställer diagnoser, behandlar och skriver ut läkemedel. Slussar dig vidare till specialisläkare om så behövs. Läkarna är ofta knutna till en vårdcentral eller en husläkarmottagning.

Sjuksköterska: Ansvarar för det patientnära omvårdnads- och behandlingsarbetet. Sjuksköterskor finns både i landstingets primärvård och i den kommunala hälso- och sjukvården.

Undersköterska/vårdbiträde: Utför praktiska omsorgs-
sysslor och vissa sjukvårdsuppgifter. Undersköterskor
och vårdbiträden får dela ut läkemedel endast om
den ansvariga sjuksköterskan har delegerat den
uppgiften till dem.

Biståndshandläggare: Utreder hjälpbehov och beslutar
om och i vilken omfattning hemtjänst eller annan
äldreomsorg ska beviljas. Biståndshandläggarna
är anställda av kommunen.

Enhetschef/arbetsledare: Ansvarar för verksamheten
och dess personal inom exempelvis ett hemtjänst-
distrikt eller ett äldreboende.

Arbetsterapeut: Provar ut och ger råd om hjälpmedel
och lägger upp träningsprogram.
Arbetsterapeuter är ofta inkopplade vid bostads-
anpassning.

Dietist: Ger kostråd till personer som behöver
anpassa sin kost, till exempel på grund av en
viss sjukdom.

Logoped: Utreder och behandlar problem som är
kopplade till språk och tal samt utreder ät- och
sväljsvårigheter och ger rekommendationer om
anpassningar.

Sjukgymnast: Arbetar med rehabilitering. Behandlar
och lägger upp träningsprogram. Provar ut vissa
hjälpmedel.

Hur mycket kostar det?

Vanligtvis får du betala för sjukvård, läkemedel och äldreomsorg. Hur mycket du måste betala beror på var i landet du bor. Vad som ingår i avgifterna varierar också. Avgifter för vård och omsorg bestäms inom varje kommun och landsting. Det finns bestämmelser i lag som skyddar mot för höga avgifter.

Landstingets öppna hälso- och sjukvård

Landstingens öppna hälso- och sjukvård omfattar vård och behandling på sjukhusmottagning och vårdcentraler, landstingsbedriven hemsjukvård samt vård på andra vårdinrättningar som drivs eller finansieras av landstinget. Landstinget ansvarar alltid för läkarinsatser. Under ett år behöver ingen betala mer än upp till en viss gräns (högkostnadsskyddet). Vänd dig till din vårdcentral för att få information om beloppsgränsen.

För den som är berättigad till nödvändig tandvård ingår även besök hos tandläkare och tandhygienist i högkostnadsskyddet. Munhälsobedömning är alltid kostnadsfri. När man är inlagd på sjukhus (sluten hälso- och sjukvård) får landstinget ta ut en högsta dygnsavgift. Denna avgift ingår inte i landstingets högkostnadsskydd.

Läkemedel

Även för läkemedel finns det en övre gräns för hur mycket man behöver betala under ett år. Om du vill undvika stora engångsutgifter finns möjligheter att fördela kostnaden på flera inbetalningar. Delbetalningssystemet innebär att egenavgiften kan delas upp under ett år från det första köpet och betalas med ett visst belopp per månad. Fråga på ditt apotek!

Kommunal vård och omsorg

Kommunen får ta ut avgifter för bland annat hemtjänst och dagverksamhet samt för kommunal hälso- och sjukvård. Kommunen ansvarar alltid för hälso- och sjukvården i särskilt boende. I flertalet kommuner har man också tagit över ansvaret för hemsjukvården. I socialtjänstlagen finns bestämmelser som reglerar hur kommunen ska beräkna den enskildes avgifter. Avgiftsreglerna är desamma oavsett om verksamheten drivs i kommunal eller enskild regi.

A Inkomstberäkning

Avgiftsreglerna i socialtjänstlagen anger bland annat vilka inkomster som en kommun får ta hänsyn till när den fastställer avgiften. Det är inkomst av tjänst (främst pensioner), inkomst av näringsverksamhet samt inkomst av kapital (t.ex. räntor, aktieutdelningar). Däremot får kapitalet i sig inte påverka avgiften. Bostadstillägg räknas som inkomst. För att kunna bedöma vilken avgift som just du ska betala måste kommunen räkna ut ditt avgiftsutrymme.

B Förbehållsbelopp

Förbehållsbeloppet ska täcka normala levnadskostnader (se faktaruta sid. 31) och den faktiska bostadskostnaden. Förbehållsbeloppet innebär att du har rätt att behålla en lägsta summa av dina inkomster innan avgifter får tas ut. Det är olika minimibelopp beroende om du är ensamstående eller sammanboende. Med ledning av ett lagstadgat minimibelopp ska kommunen beräkna ditt förbehållsbelopp. Vänd dig till kommunens avgiftshandläggare för att få uppgift om aktuellt belopp.

C Högkostnadsskydd

Socialtjänstlagen anger en högsta månadsavgift som kommunen får ta ut. Högkostnadsskyddet styrs av prisbasbeloppet som ändras årligen. Du behöver aldrig betala mer än det belopp som har beräknats individuellt för dig. Som mest betalar man det belopp som motsvarar högkostnadsskyddet.

Observera: Nivån för högkostnadsskyddet och förbehållsbeloppet ändras varje år.

Normala levnadskostnader

Normala levnadskostnader som minimibeloppet ska täcka:

- livsmedel, alla måltider
- kläder och skor
- fritid
- hygien
- förbrukningsvaror
- dagstidning, telefon, TV-avgift
- möbler och husgeråd
- hemförsäkring
- hushållsel
- resor
- läkemedel, tandvård, öppen hälso- och sjukvård.

Om du inte har medel till boendekostnaden och normala levnadskostnader kan du söka ekonomiskt bistånd/försörjningsstöd. Vänd dig till kommunen.

Vad betalar man i särskilt boende?

Bestämmelserna för avgiftsberäkning är desamma oavsett om du bor i ordinärt boende eller i särskilt boende. Om du bor i särskilt boende betalar du oftast hyra för bostaden. Hyreslagens regler för hyressättning gäller och du bör se till att du får ett hyresavtal.

Om du bor i ett flerbäddsrum betalar du istället en avgift för boendet. För sådant boende finns det en lagstadgad gräns för hur mycket kommunen får ta ut. För att få reda på vad det högsta beloppet är, kan du vända dig till avgiftshandläggaren i din kommun. När du bor i särskilt boende betalar du en hyra för bostaden, en avgift för vården och omsorgen samt en avgift för maten.

Observera: Din make, maka eller sambo ska inte behöva hamna i en oskäligt försämrad ekonomisk situation för att du måste flytta till ett äldreboende.

Mer information

För att få mer information om hur dina avgifter räknas ut kan du vända dig till avgiftshandläggaren i din kommun.

Om du inte är nöjd

Beslut om socialtjänstinsatser går att överklaga

Om du får avslag på din ansökan om att få flytta till ett äldreboende kan du få saken prövad i domstol. Det kan du också få om du beviljas mindre hemtjänst än du ansökt om eller har fått avslag på din ansökan. Alla beslut om avslag på en ansökan om bistånd går att överklaga. Det gäller både helt avslag och delvis avslag. Även beslut om avgifter går att överklaga.

Beslut om sjukvård kan inte överklagas

Någon liknande rätt att överklaga finns inte inom hälso- och sjukvården. Det är läkare, sjuksköterska med flera som avgör om du kan få en viss behandling eller inte. Du kan framföra missnöje och kritik men det finns ingen domstol som prövar om du har rätt till en viss behandling eller annan sjukvårdsinsats.

Du kan överklaga beslut

- om du inte beviljas någon hjälp alls
- om du beviljas mindre hjälp än du ansökt om
- om du inte beviljas den hjälp som du har ansökt om, (t.ex. att du beviljas hemtjänst istället för bostad i äldreboende)
- om kommunen minskar eller drar in tidigare beviljat bistånd
- om du är missnöjd med avgiftens storlek.

Så här överklagar du

När du fått ett avslagsbeslut – som ska vara skriftligt – har du tre veckor på dig att överklaga. Överklagandet ska lämnas till kommunens socialnämnd. Socialnämnden prövar om det finns skäl att ändra beslutet. Om beslutet inte ändras som du begärt, ska din överklagan vidarebefordras till förvaltningsrätten.

Blir du inte nöjd med förvaltningsrättens dom finns det möjlighet att gå vidare till kammarrätten och, i sista hand, till Högsta förvaltningsdomstolen. För att ditt ärende ska tas upp

i någon av dessa instanser krävs prövningstillstånd. Ett sådant tillstånd ges exempelvis om ditt ärende är viktigt och kan ge vägledning om hur liknande fall i framtiden ska bedömas.

Även kommunen har rätt att överklaga om den anser att förvaltningsrättens eller kammarrättens dom är felaktig.

Rätt till ersättning

Om du eller din egendom skadas i samband med att hemtjänst utförs i ditt hem eller i det äldreboende som du bor på, kan du ha rätt till ersättning från kommunen eller den enskilda verksamhet som utför hemtjänsten.

Om du blir skadad inom sjukvården, till exempel i samband med en behandling, kan du begära ekonomisk ersättning. Uppkommer skadan inom den landstingsdrivna sjukvården och tandvården ska du kontakta Landstingens Ömsesidiga Försäkringsbolag (LÖF). Detsamma gäller om skadan uppkommer hos en privat vårdgivare som efter avtal med landstinget bedriver hälso- och sjukvård. Där kan du ofta få råd och vägledning direkt. Om du vill klaga på en tandläkare som är medlem i branschorganisationen Privattandläkarna, kan du kontakta Privattandvårdsupplysningen.

Om skadan inträffar inom den kommunala eller privata sjukvården ska du vända dig till vårdgivarens försäkringsbolag. Patientförsäkringsföreningen kan hjälpa dig att hitta rätt.

Om du skadats av ett läkemedel, kan du vända dig till Läkemedelsförsäkringen.

Om du blir illa bemött eller om utlovad hjälp uteblir

Hemtjänsten kan komma för sent. Hjälpmiddelscentralen kan leverera fel typ av rullstol. Misstag beror ofta på missuppfattningar och många problem löser man enklast genom att tala med berörd personal. Om felen upprepas, om du blir illa bemött eller

inte kommer överens med personalen bör du vända dig till arbetsledaren. Om du vill gå vidare med klagomålet kan du vända dig till den som är ansvarig för verksamheten, till exempel en chef. Det ska finnas lokala rutiner för vem som tar emot klagomål. Du kan givetvis alltid kontakta de lokala politikerna som har ett övergripande ansvar för vård och omsorg.

Om din rätt att överklaga och om äldreomsorgens skyldighet att rapportera

- Avslagsbeslut om hemtjänst, äldreboende och annat bistånd går att överklaga.
- Beslut om avgifter för vård och omsorg går att överklaga.
- Hälso- och sjukvård går inte att överklaga.
- Patientnämnder kan ge råd och stöd om du har vårdfrågor.
- Pensionärs- och anhörigföreningar kan ge råd och stöd och mer allmän information.
- All personal inom äldreomsorgen är skyldig att rapportera missförhållanden och risker för missförhållanden som rör enskilda som får äldreomsorg till den som är ansvarig för verksamheten (Lex Sarah).

I kommuner som infört valfrihetssystem inom äldreomsorgen kan du byta utförare om du inte är nöjd. Biståndshandläggaren kan informera dig om hur det går till.

Om du inte är nöjd med den vårdcentral som du har valt har du enligt lag rätt att byta vårdcentral.

Anmälan till Justitieombudsmannen

Du kan klaga hos Justitieombudsmannen (JO) om du anser att du har blivit felaktigt behandlad av en myndighet eller av en tjänsteman vid handläggningen av ett ärende. JO:s uppgift är att övervaka att myndigheter och tjänstemän hos statliga och kommunala myndigheter följer lagar.

Anmälan till Diskrimineringsombudsmannen

Du kan göra en anmälan till Diskrimineringsombudsmannen (DO) om du upplever att du har blivit diskriminerad och att det har samband med kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning, ålder m.m.

Här kan du få råd och stöd

Patientnämnder finns i samtliga kommuner eller landsting, men de är organiserade på olika sätt. Information om hur patientnämnderna är organiserade kan man få från respektive kommun och landsting. Patientnämnderna ska stödja och hjälpa enskilda patienter samt ge råd om hur man kan gå vidare med klagomål. De ska också bidra till kvalitetsutveckling och hög patientsäkerhet inom hälso- och sjukvården.

I en del kommuner finns det även äldreombudsmän och anhörigkonsulenter med liknande arbetsuppgifter. Aktuella telefonnummer ska finnas hos kommunen.

Även handikapporganisationer och pensionärs- och anhörigföreningar kan ge råd och stöd. Inom dessa finns det ofta personer som har goda kunskaper om äldres rättigheter i vård och omsorg.

Ordlista

Bistånd Hemtjänst, särskilt boende och annan kommunal hjälp till bland andra äldre människor. Rätten till bistånd regleras i socialtjänstlagen. Bistånd beviljas efter en individuell prövning (behovsbedömning) av kommunen.

BTP Bostadstillägg för pensionärer. Finansieras av staten och administreras av Pensionsmyndigheten.

Dagverksamhet Samlingsnamn för verksamheter som bedrivs under dagtid, ibland även på helger. Inriktningen varierar från rehabilitering till samvaro och gemenskap. En del vänder sig till särskilda diagnosgrupper, till exempel personer med demenssjukdom.

Delegering Innebär att överlåta rätten att utföra vissa arbetsuppgifter på en lägre ansvarsnivå. Exempel: Undersköterska delar ut läkemedel på delegation av sjuksköterska efter individuell bedömning av undersköterskans kunskaper.

Entreprenad Kommun och landsting lägger ut utförande av hemtjänst eller driften av ett äldreboende eller en vårdcentral på en annan utförare. Exempel: Ett privat företag driver en vårdcentral på uppdrag av landstinget.

Förbehållsbelopp Med förbehållsbelopp menas det belopp som den enskilde ska ha rätt att behålla av sina egna inkomster innan en avgift får tas ut. Förbehållsbeloppet består av ett lagstadgat minimibelopp, eventuellt med tillägg av ett individuellt prövat minimibelopp samt den faktiska aktuella bostadskostnaden.

Geriatrisk Läran om åldrandets sjukdomar. Vid geriatriska kliniker vårdas äldre med omfattande och komplicerade vård- och rehabiliteringsbehov.

Hemsjukvård Hälso- och sjukvård som bedrivs i hemmet. Organiserar av både landsting och kommun. På en del håll finns avancerad hemsjukvård som drivs av sjukhuskliniker.

Hemtjänst Kommunalt stöd som ska underlätta för äldre i deras hem, till exempel hjälp med personlig omvårdnad, städning, matdistribution, social samvaro och medicinutdelning

Högekostnadsskydd Den lagstadgade högsta månadsavgift som kommunen får ta ut för sin vård och omsorg. Högsta avgift för hemtjänst, ordinärt och särskilt boende, dagverksamhet och kommunal hälso- och sjukvård beräknas så här: $0,48 \times \text{prisbasbeloppet}/12$. Högsta avgift för vård och omsorg samt boende i flerbäddrum beräknas så här: $0,50 \times \text{prisbasbeloppet}/12$.

Korttidsboende Samlingsnamn för olika former av tillfälligt boende för exempelvis rehabilitering eller avlösning för anhöriga (se växelvård).

MAR Medicinskt ansvarig för rehabilitering. En sådan, särskilt utsedd person finns i vissa kommuner och har till uppgift att specifikt värna om säkerhet och kvalitet för rehabilitering inom kommunal hälso- och sjukvård.

MAS Medicinskt ansvarig sjuksköterska. Har till uppgift att värna säkerhet och kvalitet inom hälso- och sjukvård. Enskilda företag kan ha egna masar. När det saknas en MAR i kommunen har MAS också ansvaret för rehabilitering

Offentlighets- och sekretesslagen Reglerar bland annat vilka uppgifter som omfattas av sekretess inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten (som bedrivs av kommuner och landsting).

Ordinärt boende Boende som inte är särskilt boende, till exempel villa eller lägenhet i ett vanligt flerfamiljshus.

Patientjournal Anteckningar om patientens hälso-tillstånd, förskrivna läkemedel etc. Läkare och annan legitimerad sjukvårdspersonal är skyldiga att föra journal. Journalen skyddas av sekretess.

Primärvård Hit hör bland annat vårdcentraler och i vissa kommuner hemsjukvård. Primärvården ska tillgodose medborgarnas grundläggande behov av hälso- och sjukvård.

Prisbasbelopp Fastställs varje år av regeringen med utgångspunkt från förändringar av levnads-kostnaderna. Styr nivån på bland annat förbehålls-belopp, högkostnadsskydd och pensioner.

Rätt att överklaga Rätten att överklaga beslut till domstol, till exempel ett avslag på en ansökan om hemtjänst. Rätten att överklaga omfattar äldreomsorgen (socialtjänsten) men inte hälso- och sjukvården.

Sekretess och tystnadsplikt Innebär att uppgifter och handlingar inte får lämnas ut till en utomstående utan tillstånd från den enskilde. Sekretess och tystnadsplikt gäller inom både hälso- och sjukvård och äldreomsorg (socialtjänst), oberoende av vem som driver verksamheten.

Seniorboende Bostäder utformade för äldre. Räknas inte som särskilt boende eftersom de inte provas som bistånd enligt socialtjänstlagen (se särskilt boende).

Slutenvård Hälso- och sjukvård när man är inlagd på sjukhus.

Särskilt boende Socialtjänstlagens namn för bostäder som är anpassade för äldre och som beviljas som bistånd enligt socialtjänstlagen. Kallas vid flera andra namn, beroende på boendets karaktär, till exempel: gruppboende, servicehus, sjukhem, ålderdomshem eller vård- och omsorgsboende.

SBTP Särskilt bostadstillägg för pensionärer. Bostadstillägg till pensionärer med mycket låg pension. Handläggs av Pensionsmyndigheten.

Tillsyn Kontroll av IVO att lagstiftningen följs.

Inspektionen för Vård och Omsorg (IVO) är tillsynsmyndighet för hälso- och sjukvård och socialtjänst. IVO kan förelägga dem som ansvarar för verksamheter att avhjälpa missförhållanden eller allvariga brister. Om verksamheterna inte rättar till detta, kan IVO förbjuda fortsatt verksamhet.

Växelvård Innebär att den äldre varvar hemma-boende med periodvis vistelse på korttidsboende. Syftet kan vara rehabilitering och/eller avlösning för anhöriga.

Äldreförsörjningsstöd Kan sökas av personer som är 65 år och äldre och som har mycket låg inkomst eller ingen alls. Handläggs av Pensionsmyndigheten.

Öppenvård Hälso- och sjukvård som inte innebär inläggning på sjukhus utan som utförs av exempelvis husläkare eller distriktssköterska vid vårdcentral, av sjuksköterska i ett äldreboende eller på mottagning vid sjukhus.

Några viktiga lagar

Socialtjänstlagen (SoL) Reglerar kommunernas äldreomsorg och annan socialtjänst. Reglerar bland annat den enskildes rätt till bistånd.

Hälso- och sjukvårdslagen (HSL) Reglerar hälso- och sjukvården och beskriver kommunernas ansvar för hälso- och sjukvården.

Lag om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten (SoL- PuL) Reglerar behandling av personuppgifter inom socialtjänsten.

Lag om bostadsanpassningsbidrag Reglerar bland annat vilka åtgärder som bostadsanpassningsbidrag kan användas till och hur ansökningar om detta handläggs.

Lag om färdtjänst Kommunen eller landstinget/regionen ansvarar för att färdtjänst anordnas för personer med funktionsnedsättning som inte kan resa med allmänna kommunikationer.

Lag om förfarandet vid skattereduktion för hushållsarbete Reglerar villkor och underlag för skattereduktion samt vilka som kan få skattereduktion.

Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk Reglerar bland annat bestämmelser om nationella minoriteter, nationella minoritetsspråk, förvaltningsområden och rätten att få äldreomsorg på minoritetsspråken finska, meänkieli och samiska.

Lag om riksfärdtjänst Reglerar ersättning för reskostnader för personer som till följd av ett stort och varaktigt funktionshinder måste resa på ett särskilt kostsamt sätt när de reser utanför den egna kommunen eller länet.

Lag om vissa kommunala befogenheter Reglerar att en kommun utan individuell behovsprövning får tillhandahålla servicetjänster åt personer som fyllt 67 år.

Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) Reglerar särskilt stöd och service till vissa grupper av personer med omfattande och varaktiga funktionsnedsättningar. Gäller främst de som fått funktionsnedsättningen innan de fyllt 65 år.

Lag om valfrihetssystem (LOV) Ger kommunerna och landstingen möjlighet att låta dig välja mellan olika utförare inom äldreomsorgen eller primärvården.

Förvaltningslagen Reglerar bland annat hur landets myndigheter ska handlägga ärenden som rör enskilda personer.

Kommunallagen Reglerar bland annat vad kommuner och landsting får göra och inte göra.

Patientlagen Lagen syftar till att stärka och tydliggöra patientens ställning inom hälso- och sjukvården.

Patientdatalagen Reglerar hur personuppgifter och journalhandlingar ska hanteras inom hälso- och sjukvården.

Patientdatalagen reglerar vilka rättigheter och skyldigheter patienter och sjukvården har rörande patientjournaler. Både privat och offentlig sjukvård omfattas.

Patientsäkerhetslagen Lagen syftar till att främja hög patientsäkerhet inom hälso- och sjukvården och innehåller även regler om tystnadsplikt inom den privata hälso- och sjukvården.

Personuppgiftslagen (PUL) Reglerar hur myndigheter och företag får hantera personuppgifter. Syftet är att skydda den personliga integriteten genom att personuppgifter behandlas på ett riktigt sätt.

Samtliga lagtexter kan beställas från
Kluwers kundtjänst telefon 08 598 191
Lagtexterna går även att ladda ner kostnadsfritt
från internet.

Gå till www.regeringen.se eller till www.notisum.se.

Telefonnummer & länkar

FASS Allmänhet (information om läkemedel)

www.fass.se

Läkemedelsupplysningen, telefon 0771-46 70 10

Sjukvårdsrådgivningen, telefon 1177, www.1177.se

Myndigheten för delaktighet, www.mfd.se,

tel 08 600 84 00

Socialstyrelsen, telefon 075-247 30 00,

www.socialstyrelsen.se

Äldreguiden, www.socialstyrelsen.se/aldreguiden

Inspektionen för vård och omsorg (IVO),

telefon 010-788 50 00, www.ivo.se

Länsstyrelsen i Stockholm och Sametinget

(följer upp minoritetspolitiken i Sverige),

telefon 08-785 40 00, www.lansstyrelsen.se/stockholm/

Din rätt till vård och omsorg – en vägvisare för äldre

(artnr 2016-5-5) kan beställas från

Socialstyrelsens publikationsservice.

www.socialstyrelsen.se/publikationer

E-post: publikationsservice@socialstyrelsen.se

Fax: 035-19 75 29

Publikationen kan även laddas ner från www.socialstyrelsen.se